

Tapaus nimeltä talvisota

Pavel Petrov: *Venäläinen talvisotakirjallisuus. Bibliografia 1939–1945.* Jyväskylä: Docendo, 2013. 384 s. ISBN 978-952-5912-97-5.

Pietarhovin museon käsikirjoitusosaston tutkija Pavel Petrovilta on ilmestynyt uusi mielenkiintoa herättävä ja monipuolinen talvisotabibliografia, joka on julkaistu Renvall-instituutin sarjassa. Bibliografia on kaksikielinen: johdantotekstit sekä itse bibliografia on käännetty venäjältä suomeksi ja päinvastoin. Suomalaiseen toimituskuntaan kuuluvat Antero Uitto, Carl-Fredrik Geust ja Pauli Kruhse. Geust on suomentanut Petrovin johdannon, Antero Uiton kirjoittaman johdantotekstin taas on kääntänyt venäjän kielelle Andrei Nikitin. Kirjan lopussa Dmitri Žuravlev, Pietarin sotilaslääketieteen vanhempi tutkija, luo katsauksen puna-armeijan lääkintähuoltoon talvisodan aikana.

Petrov antaa johdannossaan ytimekkään tiivistelmän tavisotaan liittyvistä julkaistuista asiakirjoista, päiväkirjoista ja muistelmista sekä tieteellisestä ja populaaritieteellisestä kirjallisuudesta. Listatut dokumentit ovat Petrovin mukaan talvisodan tutkimuksen kattavimpia ja luotettavimpia lähteitä, vaikka pitkään venäläisten tutkijoiden oli mahdollista saada käsiinsä vain murto-osa virallisista asiakirjoista. Lisäksi ne olivat valikoituja ja sensuurin alla. Vasta perestroika muutti tilanteen. Monien asiakirjojen salassapito kumottiin, ja Petrovin mukaan niiden julkaisemisprosessi on edelleen käynnissä. Petrovin näkemys talvisotatutkimuksesta venäläisessä historiankirjoituksessa on optimistinen: hän toteaa,

että sekä Venäjän arkistoissa että ulkomaisissa arkistoissa on vielä paljon salaisia julkaisemattomia asiakirjoja, mutta aikaa myöten niiden salassapito tullaan kumoamaan. Kiinnostava esimerkki tällaisista asiakirjoista on vuonna 1993 julkaistu marsalkka Vorošilovin esitelmä NKP:n keskuskomitean täysistunnossa maaliskuussa 1940. Talvisodan kokemuksia koskevassa esitelmässä Vorošilov kritisoi muun muassa puna-armeijan ja Leningradin sotilaspäämajan johtoa, joka ei ollut kyennyt varautumaan sotaan liittyviin erityispiirteisiin ja vaikeuksiin, eikä välttämättömiä tietoja vihollisista ollut. Neuvostojoukkojen taktiikka, aseistus ja varustus olivat myös tiukan arvostelun kohteena.

Päiväkirjojen tilanne on Petrovin mukaan melko sama kuin asiakirjojenkin. Monista asioista, kuten talvisodan syttymisestä, sen kulusta ja kirjoittajien subjektiivisista näkemyksistä vaiettiin. Suuren isänmaallisen sodan 1941–1945 jälkeen ei talvisotaan osallistuneiden tavallisten sotamiesten muistelmia julkaistu; ne pääsivät julkisuuteen vasta 1990-luvulla. On myös aiheellista mainita, että ainoastaan pieni osa Neuvostoliiton korkeinta sotilasjohtoa kirjoitti muistelmia talvisodasta. Neuvostovallan aikana talvisota pysyi kiellettyä tai vähintäänkin ei-toivottuna aihepiirinä, sillä Suomen siirryttyä liittoutuneiden puolelle vuoden 1944 jälkeen Neuvostoliiton ja Suomen vastakkainasettelun käsittelyä pyrittiin välttämään. Kun 1990-luvun alusta lähtien, ja erityisesti 2000-luvulla, alettiin julkaista uusia laadukkaita päiväkirjoja ja muistelmia, avautuivat monet tutkimukselta

aikaisemmin suljetut aihepiirit. Historian uudelleenarvioinnissa olivat tärkeitä tekstit, joissa osallistujat itse tulkitsevat Neuvostoliiton hävinnan sodan. Petrov kiteyttää tänä aikana ilmestyneen muistelmakirjallisuuden olevan objektiivisempaa, monipuolisempaa ja mielenkiintoisempaa kuin aikaisemmin ilmestynyt sekä sisältävän monia yksityiskohtia, joiden paljastamisen ovat aikaisemmin estäneet ideologiset tai muut syyt.

Sekä populaarissa että tieteellisessä kirjallisuudessa sana *voina* (sota) korvattiin kymmenien vuosien ajan ilmaisulla *vooružennyi konflikt* (aseellinen selkkkaus) kahden maan vastakkainasettelun todellisen laajuuden peittämiseksi. Käsitteiden korvaaminen oli neuvostojohdon ideologisen ja propagandataivoitteiden sanelema. Heti sodan alettua ilmestyi talvisodalle omistettuja kirjoja, mutta ne eivät Petrovin mukaan ole tutkimusta vaan propagandaa. Eräs Petrovin esiin tuoma huomiota herättävä asia on, että kysymys Neuvostoliiton joukkojen tappioista talvisodassa on edelleen auki. Arviot ovat vaihdelleet Neuvostohallituksen vuonna 1940 esittämästä 48 745 kaatuneesta historioitsija Aptekarin 150 000 henkilön palautumattomiin tappioihin (kaatuneet, kadonneet ja vihollisen vangiksi joutuneet). Haavoittuneiden ja paleltuneiden lukumäärät heittelevät myös rajusti. Petrov esittelee johdantonsa lopuksi myös Venäjän valtiollisen sota-arkiston tietokannan, johon on koottu yhteensä 167 976 kaatuneen, haavoituneen kuolleen tai kadonneen puna-armeijan sotilaan nimeä, syntymäaikaa, sotilasarvoa, kuolinsyytä jne. koskevia tietoja.

Antero Uitto esittelee johdannossaan talvisotabibliografian

historiaa ja Neuvostoliiton talvisotaan kohdistuvan tulkinnan muutoksia talvisodan syttymisestä kylmän sodan läpi pereistroikaan ja aina 2000-luvulle saakka. Uiton esittelemistä bibliografioista mainittakoon tässä yhteydessä Petrovin ja Viktor Stepakovin vuonna 2003 julkaisema *Sovetsko-Finljandskaja voina 1939–1940* (Neuvostoliiton ja Suomen sota 1939–1940), jonka bibliografialiitteeseen on kerätty tärkeimmät venäjänkieliset julkaisut vuosilta 1939–2002. Toinen on heti jatkosodan jälkeen ilmestynyt Valentin Kiparskyn *Suomi Venäjän kirjallisuudessa*, vaikka on huomautettava, että Uitto puhuu virheellisesti Vladimir Kiparskysta (s. 105). Kirjan talvisotaa käsittelevä luku on ainoa lajiaan, varsinkin jos ottaa huomioon sen, kuinka pian talvisodan jälkeen (vuonna 1945) se on julkaistu. Uitto kuitenkin muistuttaa, että otos on melko satunnainen ja pohjaa monilta osin suomalaisten jatkosodan alussa sotasaaaliiksi saamaan neuvostokirjallisuuteen.

Uitto kehuu Petrovin bibliografiaa ensimmäiseksi tieteelliset vaatimukset täyttäväksi Neuvostoliitossa ja Venäjällä julkaistun talvisotakirjallisuuden bibliografiaksi. Hän toteaa bibliografian kuvaavan myös hyvin venäläisten talvisotakäsitysten vaiheita: välirauhan aikana ilmestyneet taistelu- ja sankarimuistelmat, talvisodan jääminen Suuren isänmaallisen sodan varjoon, talvisodan unohtamisyriskimykset YYA-kaudella sekä aiheen elvyttäminen 1980-luvulla.

Itse bibliografia on jaettu kolmeen osaan aikakausien mukaan: sotavuodet 1939–1945, sodanjälkeinen Neuvostoliitto 1946–1990 ja Venäjän aika 1991–2011. Bibliografiassa on yhteensä yli 4000 kohdetta, joista sodanaikaisten neuvostojulkaisujen määrä on suurin (runsaat 3000 julkaisua). Bibliografia on jaettu ja luoki-

teltu selkeästi. Petrov on jakanut aineistonsa esimerkiksi asiakirjoihin, muistelmiin ja päiväkirjoihin, tutkimuksiin ja kuvauksiin, sanomalehtiartikkeleihin sekä artikkeleihin aikakauslehdissä ja kokoomateoksissa. Jokaisen kategorian kohdalla hän kertoo, kuinka monta kyseisen kategorian julkaisua bibliografiasta löytyy. Kaunokirjallisuuden näkökulmasta erityisen mielenkiintoinen on ensimmäinen osio, josta löytyy Runous-otsikon alta erikseen lueteltuina runo- ja laulukokoelmia, julkaisuja aikakaus- ja sanomalehdissä sekä muissa kokoelmissa. Proosan kannalta bibliografia ei kuitenkaan ole täysin mutkaton. Siinä missä runous on Petrovilla koottu omaksi kokonaisuudekseen, fiktiivinen proosa hajaantuu lukuisten kokoomateosten ja lehtiartikkeleiden (yksistään sanomalehtijulkaisuja on vuosilta 1939–1945 runsaat 2700) sekaan. Otsikon perusteella on usein vaikeaa – tai jopa mahdotonta – päätellä, onko kyseessä fiktiivinen teos.

Dmitri Žuravlevin katsaus puna-armeijan lääkintähuollosta talvisodassa on yllättävä ja erillinen kirjoitus bibliografian viimeisessä osiossa. Suomalainen toimituskunta perustelee valintaansa sillä, että kyseessä on ensimmäinen suomenkielinen julkaisu aiheesta. Žuravlev kertoo puna-armeijan lääkintähuollon joutuneen talvisodassa kovalle koetukselle muun muassa taistelutantereen erityispiirteiden,

johdon virheellisten käsitysten ja sodassa koviksi osoittautuneiden resurssitarpeiden takia. Hänen mukaansa sotilaslääkärit kuitenkin saivat talvisodassa arvokasta kokemusta terapeuttisesta ja organisatorisesta työstä, ja vuoden 1939–1940 kokemusten perusteella pystyttiin pelastamaan monien neuvostosotilaiden henki Suuressa isänmaallisessa sodassa. Tässä tullaan lähelle Petrovin johdanto-osiossa esittelemää korkeimpien sotilasjohtajien mielipidettä, että puna-armeija oli talvisodassa vasta keräämässä kokemusta nykyaikaisesta sodankäynnistä. Žuravlevin yhteenveto Neuvostoliiton lääkintähuollosta talvisodassa on mielenkiintoinen mutta jää melko irralliseksi osioksi bibliografiassa.

Kaiken kaikkiaan Pavel Petrovin bibliografia on erittäin kiehtova ja kattava katsaus talvisotakirjallisuudesta. Uitonkin mukaan bibliografiasta ilmenee, että Venäjällä on Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen ilmestynyt enemmän kirjoja ja lehtiartikkeleita talvisodasta kuin missään muussa maassa, ehkä Suomea lukuun ottamatta, ja trendi näyttää jatkuvan katkeamatta. Talvisota on ymmärrettävästi ollut tärkeä ja läheinen aihe suomalaisille, mutta nyt on mahdollisuus saada monipuolisesti tietoa talvisodasta myös venäjän kielellä. Petrovin bibliografia auraa uutta vahvaa uraa talvisotatutkimuksen peltoon.

Anna Ruha

Tutkimusaiheita veteraanikirjailijan pöytälaatikosta

Daniil Granin: *Tšelovek ne otsjuda*. Sankt-Peterburg: Izdatelskaja grupa Lenizdat, 2014. 320 s. ISBN 978-5-4453-0758-7

Pietarilaisen, Kurskin alueelta isän karkotuksen jälkeen nuorena muuttaneen Daniil Graninin (oik.

German) julkaisutoiminta jatkuu jo kahdeksannella vuosikymmenellä. Ikävuosien karttuessa kirjailija on entistä enemmän pohtinut neuvostokansalaisten elämän kipeitä kohtia. Granin täytti 95 vuotta 1.1.2014, ja merkkipäivänä julkaistiin hänen uusin